

2. Долар хочуть посадити на голодний пайок, а готівку загнати у банки // Урядовий кур'єр. – 2013. – 12 березня. – С. 1, 7.
3. Підвисоцький Р. Безготівкові розрахунки – надійний і сучасний спосіб оплати / Р. Підвисоцький // Вісник НБУ. – 2013. – №10. – С. 11.
4. Новіков В., Кармазін Р. Правова проблематика нормативного регулювання переказу коштів небанківськими юридичними особами: іс-

торія питання, сучасне законодавство, перспективи вдосконалення / В. Новіков, Р. Кармазін // Вісник НБУ. – 2013. – №10. – С. 3–8.

5. Алексеєнко М.Д. Електронні гроші та розвиток грошових розрахунків / М.Д. Алексеєнко // Збірн. наук. праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 33: у трьох частинах. – Черкаси: ЧДТУ, 2013. – Ч. II. – С. 12–17.

УДК 339.92:339.13.01:339.137.2

С.Г. МІКАЕЛЯН,
к.е.н., доцент, докторант кафедри міжнародного обліку і аудиту,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

ТНК на світовому ринку високотехнологічної продукції: місце та роль

У статті розглянуто розвиток теоретичних положень і наукових підходів, які розкривають роль і місце транснаціональних корпорацій у системі світового ринку високотехнологічної продукції, в інвестиційних процесах світової економіки, а також у розробці концептуальних підходів до підвищення рівня інноваційної активності ТНК. Акцентовано, що розвиток високотехнологічних галузей промисловості стає визначальним елементом прогресивного розвитку, адже перехід на виробництво високотехнологічної продукції супроводжується зниженням матеріалоемності та енергоемності виробництва, зростанням продуктивності праці і відповідно підвищенням конкурентоспроможності.

Ключові слова: високотехнологічна продукція, транснаціональні корпорації, інноваційний розвиток, конкурентні переваги, рівень витрат на НДДКР.

В статье рассмотрено развитие теоретических положений и научных подходов, раскрывающих роль и место транснациональных корпораций в системе мирового рынка высокотехнологичной продукции, в инвестиционных процессах мировой экономики, а также в разработке концептуальных подходов к повышению уровня инновационной активности ТНК. Акцентировано, что развитие высокотехнологичных отраслей промышленности становится определяющим элементом прогрессивного развития, ведь переход на производство высокотехнологичной продукции сопровождается снижением материалоемкости и энергоемкости производства, ростом производительности труда и соответственно повышением конкурентоспособности.

Ключевые слова: высокотехнологичная продукция, транснациональные корпорации, инновационное развитие, конкурентные преимущества, уровень расходов на НИИКР.

The article is devoted to the development of theoretical concepts and research approaches that reveal the place and role of transnational corporations in the global market sy-

stem of high-tech products in the investment process of the world economy and in the development of conceptual approaches to enhance innovation activities of TNCs. The attention that the development of high-tech industry is a key element of progressive development since the transition to the production of high-tech products is accompanied by a reduction in material consumption and energy intensity of production, increasing productivity and therefore competitiveness.

Keywords: high-tech products, multinational corporations, innovative development, competitive advantage, spending on R&D.

Постановка проблеми. Визначальним чинником зростання світового ринку високотехнологічної продукції є високий рівень фінансування НДДКР у високотехнологічних галузях економіки розвинених країн і окремих країн, що розвиваються. Продукція високотехнологічних галузей має високий ступінь інноваційності, сприяє задоволенню нових більш складних купівельних потреб, що значно розширює горизонти реалізації, свідчить про більшу їх конкурентоспроможності.

Характер операцій на світовому ринку високотехнологічної продукції різниться залежно від учасників даного роду відносин. Глобалізація світової економіки призвела до переходу першості від ліцензійних угод між незалежними учасниками ринку до операцій з передачі технологій між компаніями, пов'язаними один з одною приналежністю до ТНК, або відносинами стратегічного партнерства в сфері виробничого, науково-технічного або маркетингового співробітництва. Завдяки розширенню своєї діяльності, ТНК стали найвпливовішими і динамічно зростаючими гравцями на світовій арені. На сьогодні під контролем транснаціональних корпорацій знаходиться понад 60% міжнародних ринків товарів і послуг, а також 80% технологічних нововведень і ноу-гау.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Теоретичним і методологічним аспектам діяльності ТНК на глобальному ринку присвячено значну кількість досліджень за-

рубіжних і вітчизняних вчених. У числі зарубіжних авторів слід відзначити: Р.Н. Ентоні, К. Фрімена, П. Боєра, Б. Годена, Б. Твісса, П. Уайта, Дж. Мартіно, Й. Шумпетера, Ф. Махлупа, Д. Новіка. Серед вітчизняних фахівців необхідно визначити насамперед публікації А. Александрової, Л. Безчасного, О. Білоруса, А. Гальчинського, В. Геєця, Д. Лук'яненка, А. Поручника, О. Пахомова, В. Семиноженка, В. Онищенко, Р. Сіденка та багатьох інших. Віддаючи належне провідним економістам, слід зауважити, що проблеми функціонування транснаціональних корпорацій в умовах розвитку сучасного ринку високотехнологічної продукції, принципи та закономірності інвестиційних стратегій ТНК на глобальному ринку високотехнологічної продукції і сьогодні залишаються недостатньо вивченою областю наукового знання.

Метою статті є уточнення місця і ролі ТНК на світовому ринку високотехнологічної продукції та обґрунтування основних напрямів удосконалення їх інвестиційної стратегії.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням ролі і значимості транснаціональних корпорацій. Водночас найбільші ТНК реалізують інвестиційні стратегії на глобальному ринку високотехнологічної продукції, що виявляється в значному фінансуванні НДДКР, які вимагають величезних фінансових витрат, передових знань і дуже високої кваліфікації фахівців.

Як свідчать дані, основна тенденція розвитку ринку полягає в безперервному збільшенні його мінливості і нестабільності. Узагальненим усередненим показником цього є нестабільність, виражена у балах. Тимчасові прив'язки цієї нестабільності характерні для економіки США. Для країн Західної Європи та Японії характерно запізнення приблизно в п'ять років. Іншою важливою рисою є безперервне збільшення ролі високотехнологічного ринку. З погляду практичного менеджменту ТНК найбільш істотним є темп змін в її зовнішньому середовищі в порівнянні з часом реакції компанії. Найбільш широко розповсюдженою в економічній літературі є трактовка високотехнологічних секторів згідно підходу Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) [3]. Так, за визначенням ОЕСР, до високотехнологічних секторів економіки (наукомістких) відносяться виробництва, де відношення витрат на НДДКР до обсягу випуску перевищує 3,5%. Тобто підприємство належить до високотехнологічного сектору, якщо у вартості випущеної їм продукції не менше 35 грошових одиниць з кожної тисячі складають витрати на НДДКР. Для дефініції високотехнологічних галузей або секторів економіки визначається рівень інтенсивності НДДКР (*technology intensity*), розрахований як відношення вкладень у НДДКР (R&D) до обсягу виробництва або до валової доданої вартості.

Згідно зі статистикою ООН до високотехнологічних галузей відносять галузі господарства, які лідирують за кількістю базових нововведень і по відношенню їх сукупної вартості до обсягу основних виробничих фондів [4]. Наприклад, у США до галузей високої технології відносять електротехнічну та електронну промисловість, приладобудування, деякі сектори

машинобудування та хімічної промисловості, авіаракетну промисловість, виробництво обчислювальної техніки.

Таким чином, дослідники процесів світової економічної динаміки, що належать до різних наукових шкіл і дотримуються контрастних теоретичних поглядів, однаково оцінюють роль, яку відіграють у сучасній економіці нові науково-технічні знання, втілені в передових виробничих технологіях.

Характеризуючи розвиток ринку з позицій структури високотехнологічної продукції, слід зазначити, що компанії з трьох секторів збільшили інвестиції у дослідження і розробки, а саме – програмне забезпечення та комп'ютерні послуги (11,7%), автомобілебудування (8,9%) і технологічне обладнання та техніка (8,8%), і перевищили середньосвітові показники. Оцінюючи фармацевтичну галузь, варто зауважити, що її показники видалися більш скромними і показують 4,1% зростання інвестицій у НДДКР.

Визначаючи тенденції, що спостерігаються останні десять років, слід відзначити спеціалізацію секторів ринку за регіонами. Компанії, що базуються в ЄС, найбільше інвестицій у дослідження і розробки спрямовували у сектор автомобілебудування та запчастин (24,9%), фармацевтику та біотехнології (17,5%) і технологічне обладнання та устаткування (10,2%). Основна частка інвестицій у дослідження і розробки американських компаній концентрується на високотехнологічних галузях, а саме: технологічне обладнання та техніка (25,2%), фармацевтика та біотехнології (22,1%) і програмне забезпечення та комп'ютерні послуги (18,2%). На ці три високотехнологічних сектора припадає 65,5% американських інвестицій у НДДКР, у той час як в ЄС – 30% і 26% в Японії [1].

Така ситуація у зовнішньому середовищі компанії, що діє на сучасному ринку, призвела до значної деформації стратегічних підходів у діяльності компанії, і зокрема до зміни ролі і місця ТНК в інвестиції в НДДКР.

Характеризуючи діяльність ТНК на сучасному етапі розвитку ринку високотехнологічної продукції, слід зазначити, що витрати на НДДКР деяких великих ТНК набагато вище витрат багатьох країн. У 2012 році обсяг інвестицій у науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи найбільших компаній світу становив 538,8 млрд. євро, що на 6,2% більше в порівнянні з попереднім роком.

Традиційно ТНК займалися НДДКР в основному в країнах базування. Але практика показує, що все частіше великі ТНК поглинають дрібні інноваційні компанії в різних країнах та регіонах. На сучасному етапі місце країни в системі світового господарства багато в чому визначається розвиненістю її сфери НДДКР. Аналізуючи компанії за країнами розташування високотехнологічного сектору, слід зазначити, що вперше з 2004 року компанія, що базується в ЄС, очолила рейтинг за НДДКР. Це німецький автовиробник Volkswagen, з 9,5 млрд. євро інвестицій у НДДКР. Компанія Samsung Electronics з Південної Кореї посідає друге місце.

Інші компанії в першій десятці включають п'ять компаній із США (три – фармацевтичного сектору та дві – програмного

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

забезпечення та комп'ютерних послуг), дві зі Швейцарії (фармацевтика) і одну з Японії (автомобільна). Велика частина компаній з топ-100 за розмірами інвестицій у НДДКР показують зростання в порівнянні з 2011 роком, зокрема в секторі автомобілебудування і інформаційно-комунікаційних технологій: наприклад, Tata Motors, Індія (77,6%); Fiat, Італія (51,5%); 3M, США (57,7%); Western Digital, США (49,0%), Apple, США (39,2%); Volkswagen, Німеччина (32,1%); Qualcomm, США (30,7%), Huawei, Китай (30,3%), Google, США (27,7%). Деякі з цих компаній збільшили НДДКР частково в результаті придбань [1].

Аналізуючи показники діяльності найбільших високотехнологічних компаній світу, слід зазначити, що їхні доходи зросли в 2012 році на 4,2%. Серед топ-100 високотехнологічних компаній 14 компаній одночасно збільшили і інвестиції у НДДКР, і чистий обсяг продажів більш ніж на 200% з 2004 року, показуючи позитивний операційний прибуток. Дев'ять з цих компаній знаходяться в США, дві в Китаї і по одній в Тайвані, Індії, Бразилії та Канаді. Перші п'ять компаній інформаційно-комунікаційних технологій, що базуються в США: Google (Інтернет), Oracle (програмне забезпечення), Qualcomm (телекомунікаційне обладнання), Apple (комп'ютери) і Broadcom (напівпровідникові прилади).

Разом із тим високотехнологічні корпорації стикаються зі скороченням рентабельності (зараз у середньому по світовій високотехнологічній галузі на 5,24%) [2], зниженням життєвого циклу продуктів, високими капітальними витратами, зростанням оплати праці, ускладненням ланцюгу поставок компонентів. Корпорації прагнуть долати ці проблеми, впроваджуючи інновації, розробляючи нові продукти і сервіси, налагоджуючи нові партнерські відносини, здійснюючи злиття і поглинання. Незважаючи на швидкі зміни, високотехнологічна індустрія продовжує «підживлюватися» такими факторами, як зростання доходів населення, нові і кожного разу все більш високі споживчі очікування щодо нових типів комп'ютерної техніки, телекомунікаційного та периферійного обладнання, електроніки та інших високотехнологічних продуктів.

Ефективно використовуючи свої внутрішні і зовнішні ресурси, ТНК отримують можливість утримувати лідерство в світовій економіці. Транснаціональні корпорації розширюють свої можливості, використовуючи науково-технічні кадри в глобальному масштабі і охоплюючи ринок технологічних знань. При цьому в рамках своєї структури ТНК передають технологічну документацію з центру в дочірні компанії. Відбувається зниження витрат виробництва, стимулюється розвиток інновацій, науки, комунікацій і технологій, зростає продуктивність праці, підвищується рівень життя і поліпшуються умови праці.

Досвід розвинених країн показує, що основою успіху концепції «від фундаментальних досліджень до стадії промислового виробництва» є налагоджений організаційний механізм. ТНК, вносячи відносно невеликі кошти в освоєння нових проектів невеликих інноваційних фірм, отримують доступ до нової технології і одночасно можуть дозволити від-

класти на час організацію аналогічних досліджень і розробок у власних лабораторіях. Це має велике практичне значення, враховуючи той факт, що великі компанії витрачають на НДДКР мільярди доларів на рік.

Для пошуку інновацій та впровадження нових технологій в господарський оборот транснаціональні корпорації використовують різноманітні стратегії. Найпростіший спосіб комерціалізації технології полягає в пошуку і придбанні розроблених інновацій. На противагу йому, в умовах довгострокового стратегічного партнерства найбільш поширеною схемою є співпраця на основі укладених господарських договорів з науковими установами, або з розробниками. Комплексний підхід до створення та запровадження інновацій полягає в створенні або придбанні науково-дослідної організації, коли інвестиції в НДДКР орієнтовані на безпосередні потреби компанії, що дозволяє фірмі вести розробки в тісній взаємодії між своїми підрозділами, а також нарощувати технологічний досвід і акумулювати інформацію.

Використання подібних стратегій дозволяє великим фірмам посилити основні технологічні компетенції, а також отримати доступ до технологій, які вона не може розробити всередині компанії, до технологій, розроблених в інших секторах, в комплементарних чи прикордонних областях. Таким чином, інновації, змінюючи баланс ринкових сил, змушують кожну компанію переглядати свою організаційну структуру. Фінансові ресурси і розміри компанії вже не служать гарантіями того, що вона буде займати лідируюче положення.

ТНК здійснюють комбінування внутрішніх і зовнішніх джерел залучення факторів і ресурсів з метою інноваційного зростання і отримання надприбутку і в результаті стають інноваційними суб'єктами глобальної конкуренції. Розвинені країни монополізують технологічні інновації та отримують своєрідну «технологічну квазіренду» (США, Німеччина, Японія).

Відбувається глобалізація високотехнологічного простору, яка розширила рамки виробничих процесів, при цьому за межі розвинених країн виносяться найбільш трудомісткі ланки технологічних ланцюжків. Сьогодні на ринку лідирують ті фірми, які в змозі швидше провести комерціалізацію розробок (КНР, Тайвань, Південна Корея, Індія). На нинішньому етапі розвитку глобальний ринок високотехнологічної продукції зміщується в Азію – 20% світових інвестицій в інновації припадає на Китай та Індію. У цих країнах локально розробляється продукція масового споживання, яка надалі експортується на західні ринки.

Висновки

Високотехнологічне виробництво – це економічна виробнича система, що має у своїй основі наукомістку технологію та забезпечує більш ефективно порівняно з попередніми технологіями співвідношення витрат і результатів, що здійснює випуск нової продукції і має позитивну капіталізацію доходу протягом ряду років. Основні виклики для компаній високотехнологічного сектору пов'язані з виробничо-технологічними та кадровими обмеженнями. В цих умовах зростають вимоги до ефективності маркетингових, технічних та виробничо-упра-

влінських рішень, пов'язаних з істотним збільшенням їх тимчасового горизонту. Можливо, буде потрібно створення великих дослідних центрів, що забезпечують довгострокове прогнозування ринкових «ніш» перспективної техніки.

Загалом, транснаціоналізація ґрунтується на активному використанні зовнішніх і внутрішніх ресурсів, що впливають на розвиток ТНК, і які є економічним пріоритетом. Проте транснаціональні корпорації посилюють дисбаланси між країнами в глобальній економіці внаслідок взаємозалежності процесів глобалізації та діяльності ТНК.

Список використаних джерел

1. The 2013 EU Industrial R&D Investment Scoreboard – 2013. – URL: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard13.html>

2. 100 крупнейших high-tech компаний мира – 2012 // Исследование аналитической группы ТАСС–Телеком <http://tasstelecom.ru/ratings/one/3026>

3. The Measurement of Scientific and technological activities: Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development – Frascati Manual 2002 (OECD) Retrieved from: http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/BTYPD/kilavuzlar/Frascati.pdf

4. International trade statistics yearbook 2012. – Retrieved from: <http://comtrade.un.org/pb/first.aspx>

5. Менш Г. Основы организационного проектирования / Г. Менш. – М., 2002. – 346 с.

6. Freeman C. The Economics of Hope. Essays in Technical Change, Economic Growth and the Environment. – L. and N.Y. 1992, p.

І.В. КОВАЛЬЧУК,

к.е.н., доцент кафедри прикладної економіки, Національний університет харчових технологій

Тенденції розвитку агрохолдингів в Україні

У статті досліджені інтеграційні процеси в АПК України, узагальнені тенденції розвитку агрохолдингів після фінансової кризи 2008 року, особливу увагу присвячено процесу концентрації капіталу на рівні таких мегаутворень, як Ukrlandfarming, «Кернел» та «Миронівський хлібопродукт».

Ключові слова: агрохолдинги, інтеграція, концентрація, консолідація.

В статье исследованы интеграционные процессы в АПК Украины, обобщены тенденции развития агрохолдингов после финансового кризиса 2008 года, особое внимание уделено процессу концентрации капитала на уровне таких мегаобразований, как Ukrlandfarming, «Кернел» и «Мироновский хлебопродукт».

Ключевые слова: агрохолдинги, интеграция, концентрация, консолидация.

The article investigates the integration processes in agro-industrial complex of Ukraine, summarizes trends in the development of agricultural holdings after the financial crisis of 2008, it is focused on the process of concentration of capital at megastructures such as Ukrlandfarming, «Kernel» and Mironovsky Hliboproduct.

Keywords: agricultural holdings, integration, concentration and consolidation.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс – єдиний сектор, який без падіння пережив кризу, демонструє зростання і є локомотивом розвитку економіки України на сучасному етапі. Сільське господарство стало чи не найбільш привабливою галуззю для інвесторів. При цьому продуктив-

ність аграрного сектору України має колосальний потенціал. Український ринок інвестори розглядають як досить перспективний і прибутковий. Частка українського АПК у сумі валютних надходжень країни від експорту всіх груп товарів за останні шість років зросла з 12,8 до майже 26%. Обсяги експорту аграрної продукції за той же період збільшилися в 2,8 раза, досягнувши в 2012 році майже \$18,2 млрд., у той час як весь український експорт зріс всього в 1,4 раза [2].

За даними Мінфіну, в 2012 році дохід від експорту продукції сільського господарства та харчової промисловості перевищив дохід від експорту металургії. Виробництво і експорт в агросекторі зростають темпами, далеко випереджаючи практично будь-яку з галузей. За даними першого віце-прем'єра С. Арбузова, кожна четверта гривня від усієї експортної виручки була аграрною. І це при тому, що експорт 2012 року не був рекордним [7]. За підсумками 2012 року, валова продукція сільського господарства України становила близько 16% загального ВВП країни, або 223,2 млрд. грн. При цьому 67% – це продукція рослинництва [4].

Спеціального дослідження в контексті розвитку сільськогосподарського потенціалу країни потребують інтеграційні процеси, наслідком яких є утворення агрохолдингів. Саме завдячуючи їхньому розвитку, АПК на сьогодні один із найбільш інвестиційно привабливих в Україні. Інвестиційна привабливість сектору для іноземців зумовлена можливістю інвестувати капітал саме у великі агропромислові утворення, що, своєю чергою, сприяє розвитку аграрного сектору.

Нині не існує єдиної думки науковців щодо перспективності зазначеної форми аграрно-промислової інтеграції з погляду інтересів держави й суспільства. Різноманіття поглядів